

Atsiliepinimas apie Lenkijos vidurinėms mokykloms skirtus geografijos vadovėlius ir juose esamą informaciją apie Lietuvą

Šį kartą susipažinti teko su dviem geografijos vadovėliais, skirtais vidurinėms mokykloms, t. y. baigusiems gimnazijas.

1. **Zbigniew Zaniewicz. Geografija „Ciekawi swiata“**, 233 p., Operon, Gdynia, 2012.

Vadovėlis parengtas pagal 1970 metų Nobelio premijos laureato Normano Ernesto Borlaugos idėjas. Jis skirtas pasaulio ekonominiams - socialiniams klausimams. Vadovėlį sudaro 3 skyriai, 28 poskyriai.

Pirmasis skyrius – 41 psl., 6 poskyriai. **Skirtas demografinėms ir socialinėms šiuolaikinio pasaulio problemoms**. Jame nagrinėjama gyventojų paplitimas, aptariamos demografinės raidos fazės, gyventojų migracija ir jos keliamos problemos, urbanizacijos procesas, didmiesčių rūpesčiai, kultūros ir tradicijų reikšmė tautos gyvenime. Išskirti ir apibūdinti kultūriniai regionai.

Antras skyrius – 127 p., 17 poskyrių. **Skirtas pasaulio ūkio apibūdinimui**. Čia valstybės skirstomos pagal išsivystymo lygį. Daug dėmesio skiriama gyvulininkystei, žemės ūkio gamybos regionams, augalininkystės arealams, bado problemai ir kitiems išgyvenimo klausimams.

Šiame skyriuje t.p. apibūdinami kaimų tipai, jų formos, dabartiniai kaimai jų funkcijos. Aptariami miškai, jų problemos, paplitimas, nagrinėjama jūrinė ir vidaus vandenu žvejyba. Nagrinėjami energetiniai išteklių: elektros energijos, naftos gavyba ir suvartojimas, nagrinėjama dabartinė darbo rinka, aukštųjų technologijų pramoninėje gamyboje panaudojimas. Nemaža vietos skirta turizmo industrijai. Aptariamos įvairios transporto rūšys tarp jų ir pačios naujausios. Kalbama apie globalizaciją, politinius pasaulio žemėlapių pokyčius, apibūdinami integraciniai procesai.

Trečias skyrius – 40 p., 5 poskyriai. **Skirtas aplinkos apsaugai**. Jame nurodomi veiksniai keičiantys gamtinę aplinką, kalbama apie ekologines katastrofas, vandens telkinių apsaugą, vandens trūkumo problemą. Moksleiviai supažindinami su globaliniu klimato atšilimu, jo pasekmėmis, žemės ūkio įtaka geosferos kaitai. Kalbama apie geografinį determinizmą ir kitas teorijas, ekologinę krizę.

Knygos pabaigoje pateiktas panaudotų terminų indeksas, keletas statistinių duomenų lentelių skirtų Lenkijai.

Metodinis lygis. Vadovėlis gausiai iliustruotas, daug įvairaus pobūdžio ir mastelio žemėlapių, kartoschemų, diagramų, lentelių, fononuotraukų. Jos užima beveik pusę vadovėlio ploto. Gausios iliustracijos vadovėlį daro patrauklesniu, geriau suprantamu. Kiekvieno poskyrio pabaigoje

pateikiami trumpi apibendrinimai, užduotys moksleiviams ne tik teorinio pobūdžio, bet ir praktinio, susijusios su jo gyvenamąją vietove.

Tačiau, recenzento nuomone, vadovėlis perkrautas skaičiais ir faktais, duomenų ir terminų gausa. Jis primena akademinį terminų ir faktų žinyną. Faktiškai jame patekta visa ekonominės – socialinės geografijos teorija. Vargu ar vidutinio lygio moksleivis sugebės visa tai suvokti ir įsisavinti. Be to, kitokia galėtų būti vadovėlio struktūra. Antrą skyrių skirtą Pasaulio ūkiui tikslinga geriau struktūrizuoti.

Informacija apie Lietuvą. Duomenų apie Lietuvą, tokio bendro pobūdžio vadovėlyje, nemaža. Jų surasta daugiau 12 – e puslapių. Dažniausiai Lietuva, kartu su kitomis kaimyninėmis šalimis, parodoma žemėlapiuose ir diagramose, skyreliuose skirtuose Lenkijos Respublikai. Pvz. 28 p., kur kalbama apie lenkų tautybės žmonių paplitimą pasaulyje nurodoma, kad jų daug gyvena Lietuvoje (Vilniuje), bet kiek nepasakoma.

Daugiausiai informacijos apie Lietuvą yra 162, 164 p., kur kalbama apie TSRS ir Jugoslavijos žlugimą, politinio žemėlapių pokyčius. 164 p. rašoma, kad Lietuva pirmoji iš buvusių TSRS respublikų 1990 metais paskelbė nepriklausomybę ir jos pavyzdžiu pasekė kitos respublikos. Nurodoma, kad ji su kitomis Baltijos respublikomis įstojo į ES ir NATO. Tačiau nepatikslinkama, kad 2004 metais kartu su Baltijos šalimis į ES įstojo 10 valstybių, tarp jų Lenkija, Čekija ir kitos.

Lietuva paminėta arba parodyta kalbant apie naftos sunaudojimą (108 p.), skyrelyje apie turizmą (133 p.), Europos euroregionų schemeje (174 p.) ir kitur.

2. **Radoslaw Uliszak, Krzysztof Wiedermann. Oblicza geografii.** 184 p., Zapolex, Torunia.

Vadovėlis parengtas pagal nowaera programą, skirtas pasaulio socialinei – ekonominei padėčiai apibūdinti, skirtas vidurinių mokyklų moksleiviams. Vadovėlį sudaro 5 skyriai padalinti į 24 poskyrius.

Pirmas skyrius – 8 p. **Paskirtas pasaulio politiniam žemėlapiui ir jo pokyčiams apibūdinti.** Yra skyrelis apie Lenkijos sienų kaitą, Europos žemėlapis su užrašu Lithuania ir Vilnius.

Antras skyrius – 47 p., 7 poskyriai. **Skirtas pasaulio gyventojams ir urbanizacijai.** Jame nagrinėjama pasaulio gyventojų kaita, demografinės raidos fazės, gyventojų amžiaus struktūra, paplitimas, migracijos klausimai, kultūriniai regionai, kalbų grupės, religijos. Aptariama urbanizacija ir jos problemos, kiti demografinio pobūdžio klausimai.

Trečias skyrius – 65 p., 9 poskyriai. **Nagrinėjamas Pasaulio ūkis.** Daug vietos skirta žemės ūkio produkcijos gamybai, svarbiausiems gyvulininkystės ir žemdirbystės regionams.

Aptarimas miškų ūkis, žvejyba, naujausios pramonės technologijos, energetikos problemos, transportas, turizmo industrija ir kitos ūkio šakos.

Ketvirtas skyrius – 32 p., 5 poskyriai. **Skirtas Globalinėms problemoms**. Jame aptariami šalių ekonominio išsivystymo skirtumai, gamybos intensyvumas, bado problema, globalizacijos iššūkiai, tarptautinis bendradarbiavimas, tarptautinės organizacijos, kariniai konfliktai, terorizmas.

Penktas skyrius – 14 p., 2 poskyriai. **Skirtas Žmogaus ir gamtos santykiams**. Jame nagrinėjama žmogaus veiklos įtaka litosferai, hidrosferai, atmosferai, biosferai. Aptiriamos gamtinės aplinkos apsaugos formos.

Metodinis lygis. Vadovėlis gausiai ir įdomiai iliustruotas. Daug žemėlapių, kartoschemų, diagramų, fotonuotraukų, lentelių. Jos gerai papildo tekstą, padeda suvokti teorinius teiginius. Kiekvieno poskyrio pabaigoje pateiktos užduotys, kurios dažnai siejamos su moksleivio gyvenama vieta.

Be to, kiekvieno skyriaus pabaigoje platus svarbiausių sąvokų apibendrinimas, įdomių užduočių ratas. Jas norint gerai atlikti reikia žinoti skyriaus teorinę dalį. Vadovėlio gale pateikti atsakymai į užduotis. Praktinių užduočių gausa verčia mokinį nemažai padirbėti savarankiškai.

Teigiamai tenka vertinti tai, kad daugelyje poskyrių skiriama nemažai dėmesio Lenkijai. Ji parodoma, kaip pasaulio dalis ir kaip joje sprendžiamos svarbiausios pasaulio problemos. Tai padeda moksleiviams suvokti jų tėvynės padėtį globaliniu mastu.

Vadovėlyje mažesnis faktinių duomenų kiekis, tačiau svarbiausi faktai ir sąvokos pateikiami ir išryškinami. Manau, kad šis vadovėlis bus įdomus ir patrauklus, o jo teorinis ir metodinis lygis pakankamai aukštas.

Informacija apie Lietuvą. Duomenų apie Lietuvą vadovėlyje skirtame pasaulio problemoms apibūdinimui pakanka. Jų netgi daugiau negu skirta kitoms nedidelėms valstybėms, tokioms kaip Estija, Moldavija, Serbija ir kitoms. Taip yra dėl to, kad vadovėlyje daugiau vietos skiriama Lenkijai, tai Lietuva kaip kaimynė dažniau parodoma iliustracijose.

Vadovėlyje Lietuva matoma žemėlapiuose, diagramose, lentelėse. Ji parodyta 7 p. kalbant apie Kaliningrado sritį, 10 p. apie TSRS žlugimą, 5 – 6 p. esančiame žemėlapyje parodyta Lithuania ir Vilnius.

Daugiausiai Lietuva minima ar pavaizduota antrame skyriuje skirtame gyventojams ir urbanizacijai, 34 p. esančioje diagramoje parodytas neigiamas Lietuvos migracinis saldo, 37 p. – kur kalbama apie lenkų paplitimą Europoje, 41 p. nurodoma baltų kalbų grupė, 45 p. diagramoje tarp Lenkijos tautinių mažumų lietuviai sudaro 2,1 %.

Kituose skyriuose Lietuva paminėta kalbant apie euroregionus, Gdanko miesto bendradarbiavimo partnerius, statistinių duomenų lentelėse (175 ir 176 p.) ir kitur.

Išvados

1. Abu recenzuoti vadovėliai gero teorinio dalykinio lygio gausiai ir įdomiai iliustruoti. Įdomūs metodiniu požiūriu, praktinėmis užduotimis.
2. Vadovėliuose skirtuose pasaulio socialinei – ekonominei padėčiai apibūdinimui. Nemažai vietos skirta Lietuvai. Ji parodoma žemėlapiuose, diagramose, lentelėse, minima tekste.
3. Tačiau recenzuoti vadovėliai nėra visiškai vienodi: apimtimi, duomenų gausa, metodinio aparato lygiu, užduočių kiekiu ir sudėtingumu, struktūra.
4. Recenzento nuomone moksleiviams labiau prieinamas ir įdomesnis. „Oblicza geografii“ vadovėlis. Ir štai dėl ko?
 - a) Jis mažiau perkrautas skaičiais ir teoriniais teiginiais, kurie vidutinio lygio moksleiviams gali būti sunkiai įsisavinami ir ar reikalingi?
 - b) Geriau struktūrizuotas. Jį sudaro 5 skyriai, vietoje 3. Išskirtos globalinės problemos, jų svarba.
 - c) Daugiau vietos skirta Lenkijai. Jos problemos palyginamos su pasaulinėmis. Moksleiviai geriau suvokia kokia padėtis yra jų Tėvynėje, lyginant su pasauliu.
 - d) Įdomesnis ir gausesnis metodinis aparatas. Detalesni teoriniai apibendrinimai, aiškiai formuluoti klausimai.
 - e) Įvairesnės ir daugiau savarankiško darbo reikalaujančios namų užduotys. Pateikti užduočių atsakymai.

2013 05 15

prof. Algirdas Stanaitis